

Майя ГАРБУЗЮК

ДИВЕНЬ – 2010: ФЕСТИВАЛЬ І ЮВІЛЕЙ

Цього сезону Хмельницький академічний обласний театр ляльок відзначає свій ювілейний, сороковий сезон. Нещодавно здобувши високий статус академічного, колектив театру відсвяткував свій день народження справді високим стилем: капітально відремонтувавши приміщення; створивши про себе, найкращого, книгу (Ростислав Коломієць. Спокуса лялькою, або Невідворотність долі. – Хмельницький: ПП Мельник А. А., 2010 – 286 с.; іл.) та зібравши 25-29 жовтня 2010 р. друзів на фестиваль “Дивень – 2010” (ця мистецька акція відбулась уже втретє: її попередниками були фестивалі 2003 та 2006 років*).

Відома приказка “Скажи, хто твій друг і я скажу...” – це і про них, хмельничан, бо на фестивальной афіші вишикувались сім провідних українських академічних театрів ляльок з Вінниці, Києва, Луцька, Рівного, Сімферополя, Полтави, Черкас). Творчість закордонних лялькарів репрезентували три театри з Росії (Московський приватний театр “ТриЛика”, Івановський та Курганський обласні), Білорусі (Приватний театр “Провінція” з м. Гродно) та Литви (Паневезький театр ляльок на колесах). Гостем був також і один приватний театр ляльок з України – столичний “Равлик”.

Програма фестивалю, насичена чотирма показами вистав щодня, передбачала і роботу в творчих лабораторіях, і обговорення вистав, і виступи гостей та учасників фестивалю у прямому ефірі на обласному ТБ, і виїзні вистави. Свідомо проголошуючи фестиваль неконкурсним, його організатори (Міністерство культури і туризму України, Хмельницька обласна рада, Управління культури і туризму Хмельницької облдержадміністрації та сам театр) прагнули перетворити святкові дні на калейдоскоп мистецьких вражень та плідного професійного спілкування, що вдалось

реалізувати якнайповніше. У пам’ятних дипломах, що їх отримав кожен колектив-учасник, містилася обов’язкова номінація із коренем “див...”: “дивовижне розкриття”, “диво-історія”, “диво-погляд” та ін.. Без особливого труду експертній раді фестивалю (до ради входили н. а. України Сергій Єфремов, з. а. України, президент UNIMA-Україна, проф. Леонід Попов, членкор Національної академії мистецтв України, з. д. м. України, проф. Ростислав Коломієць, театрознавець Ірина Дівніч, канд. мистецтвознавства Майя Гарбузюк) вдалось сформулювати заслуги митців кожного театру у цій непростій справі – дивувати світ...

Автора цих рядків здивував радше не якийсь конкретний колектив, вистава чи виконавець. Здивував і втішив сам фестиваль – високою і рівною професійною якістю показаних сценічних робіт, чудовою організацією, творчою атмосферою. І, звичайно, самим місцем, де відбувалось свято – оновленим приміщенням театру, про котре просто неможливе не сказати.

Будівля височіє над центральною магістраллю міста – вулицею Проскурівською, тож малюкам та їхнім батькам дано кілька хвилин, щоб відчутти унікальність місця, до якого вони підіймаються довгими сходами. Тепер, коли фасад театру сяє новісіньким світлим тиньком, а сходи (поруч із загальними – пандус для підйому дітей з особливими потребами!) увінчано двома вічнозеленими туями (дарунок від мерії міста), вхід сюди – як ритуал посвячення в дивовижний мистецький світ. Ще знизу, від вулиці, у великих вікнах фасаду, урухомлені фантазією та руками головного художника Михайла Ніколаєва, сяють казкові світи: скрипка-вітрильник, що пливе над бурхливими морськими хвилями; риби-підводні човни із людськими руками замість плавників; ярмаркове колесо, що

*Про Другий міжнародний фестиваль театрів ляльок “Дивень – 2006” див: Роса С. Дивуймося – “Дивень – 2006!”/ Просценіум, 2006. – Ч.2-3 (15 – 16). – С. 53 – 56.

Постійнодіюча виставкова експозиція у приміщенні Хмельницького академічного обласного театру ляльок.

обертається разом із усім “ярмарковим гармидером”. Уже в самому фое ви не зможете поминути два великих акваріуми з рибками, і погляд ваш неодмінно привабить фрагмент декорації до однієї із знакових вистав колективу – “Чумацький шлях” (1999).

У фое другого поверху – стаціонарна виставка, присвячена етапним виставам театру (вона починається у нішах ще прямо на сходах і провадить до макетів, світлин, ескізів, афіш, ляльок з чисельних вистав 40-річної історії). А ось тепер увага: зупинившись перед входом у зал, піднесіть голову догори: ви побачите справжнісіньке ...”небо”! На блакитному тлі миготливо “розмовлятимуть зорі”, а праворуч та ліворуч на вас весело поглядатимуть з фотографій інші зірки – колектив театру на чолі з його директором, Аллою Пундік та головним режисером Сергієм Брижанем. Демаркаційна лінія поміж адміністрацією та творчим складом чітко проведена на рівні другого поверху: праворуч – дирекція, бухгалтерія, адміністратори; ліворуч – митці. Та обидва “крила” працюють задля спільної мети, тому в уяві глядача зливаються в єдиний збірний образ всемогутнього й доброго чарівника, котрий відкриває завісу й дарує диво театру.

На фестивалі цим чарівником став перший головний режисер театру (1970–1976): Сергій Іванович Єфремов він виконав почесну місію відкриття свята. А далі колектив вітали представники мерії, обласної держадміністрації, Леонід Петрович Попов – другий режисер театру (1977–1989), автор книги про хмельниччан Ростислав Григорович Коломієць та ще багато залюблених у мистецтво хмельницьких лялькарів гостей. Поруч із усім чинним складом тру-

пи на сцену були запрошені і ті працівники театру, що в різні роки працювали тут на різних посадах.

Ювіляри відкрили фестиваль, даруючи гостям прем’єру вистави “Любов до трьох апельсинів” за казкою К. Гоцці та п’єсою В. Сінакевича в режисурі С. Брижаня (художник – В. Задорожня, композитор – І. Пустовий). У виставі постановники вирішили створити власну версію відомого сюжету. В естетичному плані тут панувала еклектика як мистецький принцип (барвисті та яскраві за формами ренесансні костюми акторів та ляльок, впізнавана пара зайчиків-дзани із нинішніх дитячих ранків, гігантський білий пухнастий іграшковий пес родом із сучасного дитячого магазину, а ще – елементи ренесансної архітектури, прийоми театру тіней, пантоміма). Картина, задумана постановниками, виглядала масштабною завдяки використанню різних технік театру ляльок, максимального заповнення сценічного простору, велелюдности виконавського складу, барвистій колористиці. Попереду у виконавців – остаточне опанування імпровізаційного способу існування, пошуки особливої – дельартівської – легкості, увиразнення динаміки сценічної дії. А от цілком матеріальні три апельсини вийшли за межі вистави і помандрували

Сцена з вистави “Любов до трьох апельсинів” за казкою К. Гоцці та п’єсою В. Сінакевича. Режисер – С. Брижсань, художник – В. Задорожня, композитор – І. Пустовий. Хмельницький академічний обласний театр ляльок.

святом, ставши його яскравим та смачним логотипом: їх дарували господарі на знак вдячності виконавцям кожної фестивальної вистави.

І впродовж свята професія, її основи та таємниці залишалась у центрі уваги всіх, хто об’єднався під дахом лялькарів. Тому майстер-клас із секретів техніки виготовлення ляльок від маститого конструктора і практика цієї справи Анатолія Молдавана з Вінницького академічного обласного театру ляльок був незабутнім. Затамувавши подих, усі присутні стежили за особливостями конструкції кожної наступної ляльки, що їх одна по одній обережно виймав із своєї “чарівної” валізи майстер. Відверто й з гумором ділився він таємницями інженерних та технологічних секретів так званої гапітної ляльки. Виготовлений із звичайнісіньких пластикових пляшок та іншого побутового непотребу підсніжник “проростав”, “викидав пуп’янок” та розпускався у нас на очах як справжнісінька жива квітка. Демонстрував А. Молдаван і бездоганно “відцентровану” маріонетку, в конструкції якої зробив чисельні вдосконалення задля простоти й зручності ляльководення. Таких секретів та секретику було відкрито за неповну годину чимало – тож по закінченні майстер-класу спрагли професіонали жадібно накинлись на скриню вінницького конструктора, аби власноруч доторкнутись до цих дивовижних скарбів людської кмітливості та польоту інженерно-творчої думки.

Обговорення фестивальних вистав також відбувалося у робочій, конструктивній атмосфері. Члени

експертної ради – С. Єфремов, Л. Попов, Р. Коломієць, М. Гарбузюк – коректно, але й максимально критично висловлювали свої думки з приводу побачених вистав. А гостра дискусія з приводу чистоти літературної мови в українському театрі ляльок, що спалахнула під кінець обговорення, сподіваємось, матиме продовження і стане предметом дискусій під час наступних фестивалів.

Чим же здивував цьогорічний “Дивень” у мистецькому сенсі?

Зважаючи на географічне та національне розмаїття колективів, відмінність їхніх статусів (державні та приватні, стаціонарні та мандрівні), хотілося б у короткому огляді обрати спільні критерії для розгляду вистав. Як на мене, такою універсалиєю може бути, окрім, зрозуміло, суто професійних якостей, така категорія як “картина світу”, адже так чи інакше саме її репрезентують у кожній своїй виставі театри, режисери, художники, актори. Зрештою, навіть найменший глядач виносить із театру не тільки повчальну історію, не лише яскраві спогади про цікавих персонажів, а й щоразу нове уявлення про світ, його етичні та фізичні параметри, світло й пільму, життя й смерть, добро й зло, національну ідентичність та гендерну орієнтацію, стосунки поколінь та способи пошуків власного “Я”. Тому завжди, коли трапляється можливість, з увагою стежу за репрезентаціями у виставах окремих складових або й цілісного образу певної картини світу. “Дивень” дав для цього багатий та цікавий матеріал.

Національні картини світу творили основу більшості сценічних робіт. Це й не дивно, адже театр для дітей формує глядача в просторі конкретної національної культури. Насамперед – своєї, рідної, найближчої. Рідше – іншомовної, зазвичай – сусідської, зрозумілої.

Головний режисер Вінницького академічного обласного театру ляльок Олександр Свиньїн та конструктор ляльок Анатолій Молдаван під час майстер-класу.

Зовсім зрідка – далекої, незнаной. Усі ці картини світу однаково важливі у дитячому пізнанні світу.

Отже, на “Дивні” національну українську картину світу представляли вистави “Івасик-телесик” О. Кузьміна (Вінницький академічний обласний театр ляльок) та “Про Курочку Рябу і Сонечко Золоте” М. Петренка (Київський академічний театр ляльок). Слід зауважити, що попри всю народність сюжетів вистави створено за сучасними авторськими версіями, здатними як збагатити, так і, на жаль, спотворити віками відшліфований прадавній кристал народної мудрости.

В “Івасику-телесику” автор – він же і режисер – Олександр Кузьмін обрав прийом “театру в театрі”: відому казку про хлопчика з деревинки розігрують на вигоні хлопці та дівчата, зустрічаючи весну. Хоровод – дійство закликання весни розпочинає виставу, а завершує її справжній прихід весни – рясний дощ. Про те, що нам пропонують не автентику, не ілюстрацію до предмету “народознавство”, а творчо стилізований мистецький продукт, свідчить сценографічне вирішення: кольорова гама спектаклю витримана у сепієвих тонах, дерева, позначені прозорими контурами, завдяки цікаво розробленій світловій партитурі творять настроєві ефекти холоду й тепла, сонця та сутінків, а у фіналі “струни дощу”, що бринять поміж прозорими деревами, породжують справжнісінький імпресіоністичний ефект – несподівано поетичний та витончений як на традиційно народну казку. Все це разом накреслює м’які й вигадливі, впізнавані й фантазійні обриси світу вистави. Робота вінничан надзвичайно ансамблева – п’ятеро виконавців

(Т. Свиньїна, О. Гончарук, Є. Венгер, Л. Земелько, М. Машковцева) існують на сцені імпровізаційно легко й професійно точно як у живому плані, так і в

роботі з лялькою. Ігрова природа вистави найкраще виявляє себе не лише у хороводах-іграх, якими щедро наповнена дія, не лише у зіграних професійно й яскраво лялькових персонажах, а й у максимально творчому використанні мінімальної кількості реквізиту та елементів сценографії – звичайнісінькі жердини тут і частина нехитрої сценічної конструкції, і посох, і голоблі: фантазія та руки акторів буденність перетворюють на гру, свято, обряд. Постановники та виконавці пропонують глядачеві творчо вигадливу версію національного світу, спираючись, безумовно, на вже сформовані у глядача перші знання про народну обрядовість та персонажів народних казок.

Вистава киян (молоді постановники: режисер – М. Назаренко, сценограф – О. Філончук) йде ще далі. Вона адресована якнаймолодшій аудиторії та

Сцена з вистави "Івасик-телесик" О. Кузьміна. Режисер – О. Кузьмін, художник – Т. Шабанова. Вінницький академічний обласний театр ляльок.

пропонує в одній виставі аж дві казки. Формально пов'язати "Курочку Рябу" й "Ріпку" можна, хоча вистава все одно розпадається на дві частини. Справді ж об'єднуючим началом слугує простір вистави. Сценограф пропонує фантастичний світ, складений із дивовижного плетива правічного велетенського гілля, що проростає вгору. Без сумніву можна сказати, що перед нами – міфологічний ліс "світових дерев", поданий у його гіперболізовано-поетизованій формі. Тут виразно орієнтовані "низ" і "верх", а на самісінькому вершечку декорації у фіналі "спалахує" сонце-ріпка. У доволі монументальній за характером декорації багато повітря й світла – тому й сприймається вона радше як величезна святкова витинанка, в просторі якої розгортаються події вистави. Планшетні ляльки виконано у підкреслено народній манері, але вони позбавлені тієї поетичності, що бринить у просторі, та й поміж собою стилево не завжди узгоджені. Це не впливає на сприйняття сюжетних перипетій, проте дещо заважає цілісному сприйняттю візуального образу вистави, а отже, і гармонійності та завершеності створеної міфопоетичної картини світу.

Російську національну картину світу представили одразу три театри: з Росії, України (Крим) та Білорусії.

Моновистава у виконанні молоді актриси Кримського академічного театру ляльок (Сімферополь) Юлії Полохи "Дикі лебеді"

Е. Благініна в режисурі Б. Азарова – чудовий приклад тієї високої акторської майстерності, що є фундаментом гармонійного, підкреслено театрального й водночас камерного світу вистави. У традиційному народному російському вбранні (сарафан, сорочка), з довгою косою, виконавиця була то цікавим, виразним оповідачем, то майстерним ляльководом, "розкручуючи" динамічний темпоритм вистави у невеликому за обсягом сценічному просторі. Ширма відкривала раз по раз нові "віконечка" і в них з'являлися нові герої, виникали нові ситуації: то спадаючим рушником проливалась до нас молочна річка з кисільними берегами, то яблунька живою "рукою" дарувала дівчинці червонощокі яблука, то пічка виймала "із кишені" смачні шойновипечені пиріжки. Завершена, святковорадісна, динамічна картина постала перед глядачами, центром якої залишалась упродовж всієї дії саме актриса, що на цей короткий час втілила найкращі риси ярмаркових оповідачів. Вона "проспівала" виставу наче "по нотах" – сама собі і диригент, і музикант, і

Сцена з вистави "Про Курочку Рябу і Сонечко Золоте" М. Петренка. Режисер – М. Назаренко, художник – О. Філончук. Київський академічний театр ляльок.

Юлія Полоха у моновиставі “Дикі лебеді” Е. Благініна. Режисер – Борис Азаров, художник – Людмила Рєстенко. Кримський академічний театр ляльок (Сімферополь).

Сцена з вистави “Казка про мертву царівну та сімох богатирів” О. Пушкіна. Режисер – Олег Жюгжда, сценограф – Анастасія Круковська. Приватний театр “Провінція” (м. Гродно, Білорусь).

співак, і танцюрист. А малий глядач (хоча якраз його було найменше, бо дорослі гості фестивалю виповнили невелику залу вщерть) тішився з насиченого радості театральної гри видовища.

Тему “скоморохів” яскраво розкрив Приватний театр “Провінція” з м. Гродно (Білорусь). Пушкінська “Казка про мертву царівну та сімох богатирів” (режисер – О. Жюгжда, сценограф – А. Круковська, виконавці – Д. Гайдель, Н. Доценко, В. Леонов) перетворилась у їхньому прочитанні на каскад естрадних репріз. Постановники транспонували класичну літературну казку у ярмаркове дійство, не залишаючи глядачеві й миті на роздуми чи співчуття. Хто така мертва царівна? Чому і задля чого визволяють її богатири? В чому їхня мужність? На ці питання відповідати було ніколи – актори “трощили лаштунки” своєю справді потужною енергією лицедійства, благодатно випущеною на волю режисером, але, як на мене, не завжди керованою. Російська класична культура, втілена у тексті О. Пушкіна, вела своєрідний внутрішній діалог із власними ж народними джерелами, і в цьому діалозі помітно вигравали останні, подані дещо спрощено, доволі галасливо, відверто розважально (хоча “дрес-кодів” було чітко дотримано: скомороші шапки, кокошник та сарафан царівни були відповідними). Вистава мала ще й виразні “дорослі” дво-значні акценти, що підкреслювало її орієнтованість на сімейний перегляд: щоб і дітки не нудьгували, і татусі не поснули. Бадьора й життєрадісна, ця картина презентувала ярмарково-лубочний світ російської народної культури в її масовому, найдоступнішому варіанті. Ще б пак! Приватний театр повністю залежний від отих “мас”. Навіть коли постановник – чи не найвідоміший білоруський режисер...

Майже не казковий, майже сучасний сюжет запропонував Курганський театр ляльок “Геркулес”

(Росія) у виставі “Ваня Данський” Б. Шергіна. Історія про материнську любов, що повертає “блудного сина” додому у виконанні актриси А. Семенової та режисурі С. Железкіна сповнена драматизму. Крізь універсальні й вічні теми материнства й синівства, вірності батьківщині, самотньої старости та егоїстичної молодости – у виставі постає і добре впізнаване російське світобачення. Діється все на березі Північного моря. За бажанням художника (Є. Бондаренко) звичайні весла перетворюються на страдницькі, сумні людські лики: в одного над лопаттю весла хвацький чуб (насправді – це віхоть для білення), друге весло, запнуте в хустку – це вже сама матір. На сцені переважають тьмяні, тужливі барви. Дерев’яні частини планшета, весел-облич – наче поточені часом і морем, вбрання актриси – бідацьке, зношене. Загальний зміст такої картини хочеться визначити одним словом – “убогість”. Це від неї, мабуть, тікає син у багату Данію... Там, у тій заморській Данії, він знаходить дружину: у виставі це маска дикунки-людожерки. Звісно, ця примітивна істота і проти повернення коханого на батьківщину, і проти його матері. Тут важко утриматись від спостереження: на підсвідомому рівні і драматург, і постановники відтворили стереотипний для російської свідомості поділ світу на “свій – чужий” як “хороший – поганий”, “добрий – злий”. Ця прадавня мітологічна семантика світу, притаманна

усім первісним культурам, в історії Росії розвинулася в комплекс імперської свідомості, коли простір поза межами імперії – дикий, ворожий, а якщо й багатий, то провокує до завоювання, до опанування ним. Багата Данія тут – ворог, що відбирає дитину у матері, а от стояння старенької неньки з бубликами на рідних вулицях заради копійчаного заробітку – хоч і сумна, але звична норма. Зрештою, драматург, створюючи п'єсу, а театр працюючи над її втіленням, зосереджувались насамперед на виразних морально-етичних уроках, закладених у сюжеті твору, їм пекло нагадати про вічний обов'язок дітей перед батьками, про синівство-материнство як одвічну складову буття – і вистава уповні доносить цю ідею до глядача. Врешті-решт перемагають синівські почуття, сумління, і після всіх випробувань син-утікач повертається, бабуся зустрічає “заморських” онуків та невістку, “чуже” перетворюється на “своє”, рідне, дороге. Щоправда, причина втечі на чужинецькі хліби – не зникає... Та годі, не про це вистава...

А ось цілком протилежний – радісний, святковий, добрий – світ пропонують театри з Іванова (Росія), Рівного та Києва. І родом цей світ із самісінького дитинства! Коли хочеться відкривати нове, пізнавати себе та довкілля, доводити усім своє право на вчинок, дружбу і навіть подвиг! Саме так чинить юний герой “Чарівної скрипки” Ю. Тітарова у Київському приватному театрі ляльок “Равлик”. Історія відбувається у лісі, де одні звірі під проводом Шпака навчаються музики, а інші, очоловані злостивою Совою – їм перешкоджають. Скрипку, звуки якої так дратують Сову, викрадено. І тільки після того, як викрадач-розбишака Вовчик починає успішно опановувати бас-гелікон,

Сцена з вистави “Ваня Данський” Б. Шергіна. Режисер – С. Железкін, художник – С. Бондаренко. Курганський театр ляльок “Гулівер” (Росія).

Сцена з вистави “Чарівна скрипка” Ю. Тітарова. Режисер – Ю. Тітаров, художник – В. Нікітін. Київський приватний театр ляльок “Равлик”.

відчувати музику та вірити у власні сили, він усвідомлює всю ницість свого вчинку і, переборюючи перешкоди, повертає назад чарівну скрипку. Користь дидактики, захованої у майже детективному сюжеті, подвоєна пізнавальною цінністю вистави, упродовж якої маленькі глядачі у найдоступнішій формі знайомляться із музичними термінами та інструментами. Але над усім цим – повчанням, пізнанням, інтригою – витає найголовніше: теплота та любов, з якою зроблено та зіграно виставу. Добрі ляльки – тут насамперед від слова “доброта”. Але вони добрі в усіх сенсах – і за образним мистецьким вирішенням, і за професійністю виготовлення, і за майстерністю ляльководів. Тут і дрімучий ліс не надто страшний, і зла Сова не викликає люті, а що вже Вовчєня – то це справжнє втілення безкінечної зацікавленості світом, дитячої впертості й зухвальства, а ще – чесності, щирості й сміливості. Точна й виразна режисура (Ю. Тітаров), майстерна гра акторів (Л. Міхня-Тітарова, Ю. Тітаров), барвіста, образна й водночас функціональна сценографія (В. Нікітін), композиторська праця (Ю. Шевченко) – усе це справжній дарунок глядачеві будь-якого віку і переконливе свідчення невичерпного чару ширмової вистави.

Сцена з вистави “Веселі уроки” А. Усачова. Режисер – О. Іванова, художник – Л. Балдирьова. Івановський обласний театр ляльок (Росія).

Сцена з вистави “Звідки беруться діти” Т. Попова. Режисер – В. Долгополов, художник – Г. Насонова. Рівненський академічний обласний театр ляльок..

Ще одна пізнавальна історія – “Веселі уроки” А. Усачова у постанові одного з найстаріших лялькарських колективів Росії, Івановського обласного театру ляльок. Художнього керівника театру, режисера-постановника та актрису в одній особі, Олену Іванову, захопила ідея створити спектакль за віршами відомого сучасного російського дитячого поета. У результаті співпраці автора, художника Л. Болдирьової, композиторів А. Усачова та В. Євдокимова й трьох акторів-майстрів (О. Іванова, В. Кузнецов, Б. Новиков) вийшла бешкетна та “драйвова” вистава для дошкільнят і молодших школярів. Провідна ідея – навчання може бути веселим! – реалізується у низці епізодів-уроків: “Арифметика”, “Малювання”, “Музика”, “Абетка” та ін. Із підручних засобів – драбини, кількох великих пружних куль, кубів – та вигадливих у своїй простоті ляльок митці створили світ, що сяє усіма барвами гри. Тут треба правильно полічити сімейку восьминогів (кумедні пальчикові ляльки), добре завчити розпорядок дня Сови (за великим і яскравим циферблатом), необхідно запам’ятати, чим відрізняється пейзаж індустріальний від морського (актор дотепно вимальовує їх на шкільній дошці), навчитися співати головну восьму ноту – “му-у-у-у”, звісно, вивчивши перед цим сім інших. Зрозуміло, без чудової поезії А. Усачова, без пісень, що одразу закарбовуються у пам’яті, вистави не було б. Але так само багато в ній важить самовіддана праця акторів – хоча це неможливо назвати працею, бо по-дитячому, до самозабуття радісна гра – єдина у світі машина часу, що дозволяє дорослим повертатись у дитинство, щоб дарувати дітям і собі щастя пізнавати світ ось таким – світлим, райдужним, творчим. Та що там діти – члени експертної ради – із задоволенням включались у інтерактив, намагаючись (не завжди вдало, до речі) відповідати на питання зі сцени.

Рівненський академічний обласний театр ляльок запропонував також цілком сучасну тему: “Звідки

беруться діти?”. П’єса Т. Попова (на жаль, у не надто якісному українському перекладі) стала для відомого режисера О. Долгополова та молодої художниці Г. Насонової матеріалом для вистави, що по-своєму акумулювала усі складові картини світу сучасної дитини. Сім’я (мама, тато, бабуся, дідусь, Петрик), пташиний світ (лелека), дорослий світ поза домом (продавчиня супермаркету), музика, що бринить у повітрі (напнуті п’ять струн-лінійок нотоносця), симпатичні вазонки, квітники, драбини – усе це вписано у гармонійну за розмірами “рамку-екран”, яку можна сприймати як сторінку великої книги або монітор телевізора чи комп’ютера – як забажаєте. Ця “рамка” концентрує дитячу увагу на сцені будь-яких розмірів, у ній чудово витримані пропорції “лялька – актор – сценічний простір”. У центрі цього дитячого Всесвіту – засадниче питання: звідки беруться діти? Разом із Петриком шукаючи відповідей, ми мандруємо отим його радісно-дитячим світом – і певні гумористичні зміщення образів (бабуся-поетка, дідусь-кухар, продавчиня, що злітає в небеса, мріючи про коханого, (Т. Єршова, О. Ткачук, І. Шельвицька, П. Больбін, О. Шило) додають до цього візуально гармонійного світу ще таких необхідних

Сцена з вистави "Масничка"
А. Маркуцкіса. Режисер – А. Маркуцкіс,
художник – І. Носова, К. Ланіаускас.
"Паневежський театр ляльок на колесах"
(м. Паневежис, Литва)

барв теплоти та любови. Адже саме від неї – відповідують насамкінець Петрикові тато й мама – й народжуються діти... Показово, що така досконала за режисурою, сценографічним вирішенням, акторським ансамблем вистава належить до щоденного, а не так званого "фестивального" репертуару, тобто свідчить про волю рівненчан до високої мистецької якості як норми життя.

Украй цінну й важливу для кожної дитини камерну картину світу представили два театри: з Паневежиса та Москви. Шкода, що дивились ми їх на великій сцені (фестивальні умови!) – тому інтимність сприйняття була певною мірою втрачена. Литовці у своїй "Масничці" А. Маркуцкіса (він же – режисер вистави, засновник та керівник колективу) – історії про людські гріхи та покуту за них – обрали традиційний вертепний трискладовий світ. Справді невеликого розміру – автентична – масничка раптом розкрила перед глядачем свої "дверцята", і ми побачили всередині зовсім несподівану, але надзвичайно зрозумілу картину (художники – І. Носова, К. Ланіаускас). Три яруси – три рівні космосу: посередині – тепле й загишне людське життя, вгорі – прохолодно-зеленкуваті нетрі казкового лісу із чарівником на вершечку, внизу – червоно-коричневе чортяче пекло. Людина ж проходить цими світами – підносячись і падаючи, вірячи й помиляючись, збагачуючись та втрачаючи все. Майстерне володіння лялькою (актори Р. Лапінскієне, А. Шимоніс), їхнє несуетне й трепетне виконання подарували глядачам особливе пережиття маленької історії у невеличкому просторі, що насправді віддзеркалює вічні сюжети та масштабні прадавні уявлення про будову Всесвіту. Хочеться ще сказати кілька слів про цей театр – адже "Паневежський

Сцена з вистави "Мушине
весілля" Д. Страдалова
за К. Чуковським.
Режисер – Д. Петухова,
художник – К. Засипкіна.
Театр "ТриЛіка"
(Москва, Росія)

театр ляльок на колесах” є унікальним на просторах Європи колективом, що таки справді мандрує країною та зарубіжжям: взимку на авто, а влітку ...кіньми! Театр має на балансі кількох коней, котрі й тягнуть від села до села театральний екіпаж з акторами та ляльками. Зупинившись посеред площі чи на вулиці, митці за кілька хвилин облаштовують простонеба лави для глядачів – і вже готові грати виставу! А ще театр є засновником Міжнародного фестивалю театрів ляльок “Лагамінас”.

Не менш цікавою є історія створення московського театру “ТриЛица”, що виник як одна із мистецьких структур творчого об’єднання “Фавор”, започаткованого відомим актором театру і кіно Георгієм Бурковим. Зі смертю фундатора доля колективу ускладнилась: сім років як театр показує свої вистави у білій залі Будинку-музею М. Єрмолової. При цьому від 2004 р. колектив є засновником та організатором Міжнародного фестивалю камерних театрів ляльок “Московські канікули”. У Хмельницьку колектив показав “Мушине весілля” Д. Страдалової за мотивами однойменного твору К. Чуковського. Вистава “з валізи” (режисер і композитор – Д. Петухова, художник – К. Засипкіна) розрахована на близький контакт із глядачем: цікаві конструкторські ідеї та їхнє втілення у ляльках можна найкраще оцінити зблизька. Відома класична історія К. Чуковського у драматурга вписана в інший світ – залаштункових стосунків провінційного театру. Протистояння “примадонни” та антрепренера, скарги на заздрощі й інтриги, а вже відтак перехід до самої казки про Муху-Цокотуху – що цікавого й корисного знайде у цьому дитина, котра прийшла подивитись улюблену казку? Добиратися до улюблених віршів Чуковського та його героїв дітям доведеться ще й через інший поріг – псевдоімпрізовану гру на “розігрів” публіки. Етюд на самому початку – нібито запізнення акторів на виставу (О. Мартинова, В. Драгун), спроби викликати їх разом із залом – приводять до того, що актори, засапано вбігши на сцену, не знімаючи темних дорожніх плащів та капелюхів, розпаковують валізу й одразу розпочинають виставу: щось у цій поведінці суперечить самому відчуттю театру як особливої території – адже, виявляється, можна сюди вбігати і не перевдягаючись, і не міняючи взуття, і не знімаючи капелюхів... Це на підсвідомому рівні не може не передаватись дітям. Чи є у цьому потреба? Здається, це мало б суперечити і почуттям самих акторів, що рік за роком у скрутних обставинах провадять театр, а отже, люблять його ой як особливо!.. Зрештою, ці роздуми на маргінесах аж ніяк не применшують майстерності акторів та ваги самої вистави, в якій вигадливі ляльки тарганів та усіякої іншої команші витанцювали напрочуд технічно й бадьоро, а весільний кабріолет

Сцена з вистави “Антигона” Софокла. Режисер – О. Дмитрієва, художник – Н. Денисова. Полтавський академічний обласний театр ляльок.

Мухи й Комара, виконаний із звичайнісінької старої валізки, заморгавши до глядачів величезними сяючими фарами, довершив свято понад усі сподівання.

Цілковито інший світ запропонувала нам відомий молодий український режисер Оксана Дмитрієва та художник Н. Денисова у виставі “Антигона” Софокла (Полтавський академічний обласний театр ляльок). Ця вистава сьогодні на устах у багатьох лялькарів – і не дивно, адже прочитання античної драматургії у театрі ляльок річ особлива. А надто – цікаве прочитання. Від античності, як на мене, у цій виставі – не лише автентичний текст Софокла, а й здається, найголовніше – епічна стриманість почуттів персонажів, умовність простору, ритуальність дії. Світло й тінь – це вже засоби сучасної сцени, але відтворюють вони уявлення давніх еллінів про реальний та про потойбічний світ, що чекає на людину по смерті. Суворі графіка

чорного – білого, справедливого – несправедного, чести – безчестя, альтруїзму – егоїзму тримає конфліктну напругу вистави. Білі широкі смуги на авансцені, розколикани потоками повітря, раптом виявляють у руках акторів свою пружну опірність: наскільки сильно можна розтягувати ці струни-нерви, аби не увірвались, аби не вбили – їх, тебе, мене? Антропоцентричність античного – Софоклового насамперед – світу у цій виставі підкреслено гіперболізацією та інверсією масштабів: постать людини тут є значно більшою за невелику – майже іграшкову – модель Парфенону. Остання всередині вистави раптом палахкотить, займається загравою, згоряє, а у фіналі ці обгорілі рамена будівлі стають “вічним тягарем” Креонта, що його він тягне за собою, виповзаючи на колінах зі сцени. Ляльки у цій виставі – лише знаки персонажів. Тіні тіней... Їхні пласкі безтілесні контури тільки підкреслюють умовність дії – їм протистоять живі людські тіла хору та протагоністів

(К. Алієва-Голуб, Ю. Врублевська, С. Циба, А. Вітрюк, М. Шустов, Л. Хмеленко). Можна тільки по-

дивляти бездоганність акторського, складеного переважно з молодих виконавців, ансамблю, точності та наповненості кожної миті їхнього існування у ретельно вибудованій постановниками складній партитурі вистави.

Ще одна вистава кримчан “Бик, Осел та Зірка” М. Бартенева, А. Усачова в режисурі та музичному оформленні багатолітнього мистецького керівника колективу Б. Азарова – репрезентація цілковито авторської версії християнської картини світу. Московський художник І. Уварова – один із найтонших знавців вертепного театру, вихователь та натхненник не одного покоління лялькарів Росії, України, Білорусі – у цій своїй доволі давній роботі представила тремтливо-ліричний та монументально-поетичний водночас образ відомої біблійної історії.

Спробу осягнути драматургію абсурду здійснили наймолодші актори Черкаського академічного театру ляльок у виставі “Відкрито” за п’єсою С. Мрожека “Вдови” (режисер – Н. Семенова, художник – І. Філіпова, виконавці – М. Ребякова, О. Швидкий, О. Мельник, М. Король, Д. Лагунов, О. Муллер). Якщо сприймати цю роботу як “дитячий подарунок” старшим колегам, то можна тільки підтримати початківців у їхньому сміливому вчинку, що ж до опанування парадоксів екзистенційної картини світу та вершин акторської майстерності, то вони, звичайно, попереду.

На жаль, за прикритим випадком, не всім, і в тому числі автору цих рядків, вдалось побачити відому роботу волинських лялькарів “Мандрівний лялькар” Х. Юрковського.

Тож, як укотре довів фестиваль лялькарів, їхньому прадавньому мистецтву підвладні будь-які теми, будь-які стилі та епохи, вони в стані моделювати найрізноманітніші картини світу. Чи змінилось щось у репрезентованих на фестивалі національних “світах”? Здається, ні: російська культура постала у двох типових варіантах: скоморошому та “убоному”, українська – теж типово – у поетичному, стилізованому, святково-обрядовому. Антична та християнська картини світу покликали постановників до масштабних, концептуальних візій. А от сучасний світ та його герої, з якими може безпосередньо ідентифікувати себе дитина, ми побачили у надзвичайно конкретних, справді впізнаваних ситуаціях та обрисах.

Якою ж “картиною світу” постав сам фестиваль? Різнобарвною, доброзичливою, світлою, креативною – і впорядкованою! Її так бракує у щоденному дорослому житті, але вона незмінно поруч – у тих загадкових будівлях, де вікна сяють закличними вогниками, а при вході до зали з тобою розмовляє небо...

Світлини Майї Гарбузюк

Сцена з вистави “Бик, Осел, і Зірка” М. Бартенева, А. Усачова. Режисер – Б. Азаров, художник – І. Уварова. Кримський академічний театр ляльок.

